

УДК 336.71:339.187.62

А. В. Каліцун, аспірант ПВНЗ “Європейський університет”, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО ЛІЗИНГУ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У статті досліджено стан банківського лізингу та окреслено перспективи його подальшого розвитку в посткризовий період.

Ключові слова: лізинг, банк, лізингова діяльність банків, лізинговий ринок, фінансово-економічна криза, законодавча та нормативно-правова база.

Постановка проблеми. Банківський сектор України розпочав процес поступового відновлення після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. та починає фіксувати перші прибутки. Проте збитки, яких він зазнав у період кризи, призвели до потреби пошуку нових шляхів розвитку, а також до фінансової реструктуризації банківських операцій в цілому. Підлаштовуючись до потреб клієнтів, які в посткризових умовах більш зважено підходять до вибору фінансово-кредитного інституту, банки починають пропонувати інструменти фінансування, що максимально задовольнятимуть інтереси обох сторін із позицій ризик-менеджменту, вартості, доступності та якості обслуговування. А банківський лізинг якнайкраще відповідає всім вище перерахованим критеріям.

Аналіз останніх публікацій. Лізингову діяльність банків досліджували такі українські та зарубіжні вчені, як О. О. Ляхова, О. Б. Васильчишин, В. Т. Другова, Ю. В. Билінкіна, А. А. Аюпов, М. І. Крупка, В. Д. Газман та інші. Проте після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. відбулися значні перетворення в економіці України, що потягли за собою низку змін у нормативно-правовій базі, а також організаційній сфері банків, що, у свою чергу, вплинуло на лізинговий ринок у цілому. Тому в даний час актуальним є дослідження банківської лізингової діяльності, зокрема проблем і перспектив подальшого розвитку в посткризових умовах.

Метою статті є дослідження особливостей, проблем і перспектив банківського лізингу в посткризових умовах.

Виклад основного матеріалу. Банківський лізинг не можна назвати новою операцією банків незважаючи на те, що більшість дослідників наголошують на новизні даного виду діяльності для банківського сектору України – українські банки мають більш ніж двадцятирічний досвід діяльності в лізинговій сфері. Так, Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 20.03.91 № 872-12 заклав основу банківського лізингу, дозволивши банкам здійснювати лізингові операції шляхом придбання за власні кошти засобів виробництва для подальшої їх передачі в оренду

(лізинг) [6], а його нова редакція від 07.12.2000 № 2121-III розширює джерела фінансування лізингових послуг, виключивши вимогу здійснення лізингових операції за рахунок власних коштів.

Лізингові операції приваблюють банки насамперед реальним матеріальним забезпеченням зобов'язань лізингоодержувача, що протягом всього строку лізингового договору знаходиться у власності банку, чим знижується ризик неплатоспроможності клієнта. Ця особливість лізингу має велику перевагу, враховуючи негативний досвід банків протягом кризи 2008–2009 рр., коли повернути забезпечення за проблемними кредитами було майже неможливо, або розтягувалося на невизначений період через бюрократичність процедур його вилучення. За даними НБУ, за станом на 01.09.2012 прострочена заборгованість за кредитами в українських банках становила 76 614 млн. грн., що порівняно з 2008 р. зросла на 11 %, а порівняно з 2011 р. – зменшилася на 9,7 % [4].

Надання лізингових послуг є доволі безпечною операцією для банку, оскільки вона забезпечує цільове використання коштів і передбачає забезпечення ліквідною заставою. *Банк також отримує ряд інших переваг від здійснення лізингових операцій:*

- мінімізуються кредитні ризики, оскільки об'єкт лізингу до кінця закінчення строку лізингового договору перебуває у власності банку та може в будь-який час бути вилученим;
- чітка диверсифікація портфеля банківських послуг;
- посилення конкурентної позиції банку на фінансово-кредитному ринку шляхом розширення сфери банківського впливу;
- розширення клієнтської бази банку за рахунок залучення нових та розширення спектра банківських послуг для вже наявних клієнтів;
- вигідне вкладання коштів у перспективні інвестиційні проекти;
- зниження ризику втрат від інфляції, оскільки лізинговий об'єкт зберігає свою вартість за рахунок амортизаційних відрахувань.

Проте навіть за наявності перерахованих вище переваг українські банки не поспішають впроваджувати лізингові операції у свою повсякденну діяльність, тому участь банків у фінансуванні лізингу є незначною. На жаль, частка лізингових операцій у кредитному портфелі банків незначна.

Проаналізувавши докризовий розвиток банківського лізингу, можна виділити такі причини утримування банківського сектору від активної участі в лізинговому процесі:

- недосконалість нормативно-правової бази, що регулює лізинг;
- недосконалість або відсутність ефективних лізингових методик;
- складність організації лізингової операції через значну кількість учасників;

- наявність ряду специфічних ризиків (майнові, фінансові, функціональні);
- нестача кваліфікованих кадрів з питань лізингу;
- відсутність кредитної історії потенційного клієнта.

До 2011 р. українське законодавство мало чимало недоліків та неузгодженостей в оподаткуванні та нотаріальному посвідченні лізингових операцій, що значно підвищувало вартість лізингу для банків та стримувало бажання їх виходу на лізинговий ринок.

Одним із негативних моментів є обов'язкове нотаріальне посвідчення укладених з фізичною особою лізингових договорів, що обкладається митом в 1 % від суми договору, хоча при укладанні кредитних договорів такі вимоги з боку держави не висувалися.

Не оподатковуються проценти та комісійні банків за виданими кредитами на відміну від лізингу, який підлягав оподаткуванню при перевищенні подвійної облікової ставки, встановленої НБУ. Внаслідок чого відбувалося оподаткування ПДВ операцій з фінансування, хоча це суперечило основам економічної теорії, оскільки операції фінансового лізингу, як і кредитування, не створюють додаткову вартість, а перерозподіляють її, отже, не можуть бути об'єктом оподаткування ПДВ [3]. Безперечно, скасування такого "дискримінаційного" оподаткування лізингових угод позитивно відобразиться на зменшенні лізингової процентної ставки для клієнта та підвищенні прибутковості банків.

Ситуацію дещо ускладнює закритість банківських лізингових методик, що значно гальмує впровадження нових ефективних підходів у практичну лізингову діяльність банківського сектору. В умовах України доцільним було б використання популярного в Європі лізингу персоналу: банк запрошує на основі відповідного договору до тимчасової співпраці висококваліфікованого науковця або експерта, який протягом певного часу (як правило, 3–6 місяців) досліджує ту сферу, що становить інтерес для банку, та розробляє необхідні інструкції та методики, а також допомагає реалізовувати проекти у співпраці з відповідними відділами банку.

В українських банках також викликає певні труднощі організація лізингового процесу, що, з одного боку, спричинено відсутністю або недосконалістю чітких методик з проведення лізингових операцій та недосконалістю законодавства, а з другого – лізинг є комплексом послуг з фінансування та подальшого обслуговування об'єкта лізингу, що передбачає включення до лізингового процесу певної кількості учасників. Незважаючи на те, що всі витрати, пов'язані з укладенням лізингового договору, несе лізингоодержувач, складність процедури виступає стримуючим фактором для більшості банків України.

Відчувається також гостра нестача висококваліфікованих кадрів, що спеціалізуються на лізингу, зокрема банківському.

Майнові ризики напряму пов'язані з об'єктом лізингу. Банк, виступаючи власником об'єкта лізингу протягом усього строку дії лізингового договору, все ж має ризик втрати, неповернення, морального старіння та відсутності можливості реалізації лізингового об'єкта. Однак дані майнові ризики легко мінімізувати шляхом страхування, а також більш ретельним відбором лізингових проектів. Наприклад, досить перспективним для банківського сектору України може стати лізинг транспортних засобів, що мають сталий попит, високу ліквідність, а також наявність добре розвинуеного вторинного ринку збуту. *Новий Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-6 сприяє розвитку автолізингу, надаючи переваги як банку, так і лізингоодержувачу:*

- суб'єкти господарювання можуть відносити на валові витрати 100 % платежів за програмами оперативного лізингу легкових авто;
- обравши метод прискореного зменшення кінцевої вартості, можна амортизувати до 100 % вартості автомобіля майже за 3 роки при виборі фінансового лізингу;
- щорічний транспортний збір був скасований і замінений на разовий податок, що сплачується під час першої реєстрації транспортного засобу на території України;
- витрати на страхування лізингового об'єкта можна відносити без обмежень на валові витрати тощо [5].

Безумовно, основні зміни нового Податкового кодексу України в сфері лізингу зробили його ефективним фінансовим інструментом для банків, а також сприятимуть зниженню вартості лізингових послуг.

Фінансові ризики пов'язані з негативними змінами в обсягах, прибутковості, вартості та структури активів/пасивів банку і їх можна кількісно оцінити. Насамперед банки цікавить платоспроможність клієнта та мінімізація кредитного ризику за лізинговою угодою, що досягається шляхом ретельного аналізу потенційного клієнта та об'єкта лізингу, страхуванням, диверсифікацією лізингових операцій, сек'юритизацією лізингових активів, а також продажем частини лізингового портфелю іншим інвесторам.

Функціональні ризики стосуються процесу створення будь-якого банківського продукту або послуги, зокрема лізингу. Дані ризики порівняно з фінансовими важче виявити та кількісно дослідити. З метою їх мінімізації рекомендується вдосконалювати систему внутрішнього аудиту лізингу, оптимізувати схеми переміщення лізингової документації, а також розробити власні внутрішні методики оцінки ефективності лізингових операцій банку. Слід додати, що функціональні

ризика можна зменшити шляхом ведення продуманої матеріально-технічної та кадрової політики банку.

Ускладнює процедуру оцінки реального фінансового стану потенційного клієнта відсутність єдиної бази даних про кредитні історії та кредитну культуру підприємств, а також приватних осіб. Банки та лізингові компанії змушені самотужки шукати інформацію про клієнтів із доступних їм джерел і на основі цього приймати рішення щодо надання фінансування [1]. Така інформація не завжди є повною та об'єктивною. За кордоном дана проблема вирішується за рахунок Кредитного бюро, що цілодобово надає своїм клієнтам повну та вичерпну інформацію про фінансовий стан юридичних і фізичних осіб, і як правило, входить до членів міжнародної організації FEBIS, що об'єднує кредитні установи. *Основними перевагами такого виду послуг є:*

- зниження ризиків за укладеними угодами як у самій країні, так і за кордоном;
- надання свіжої інформації з достовірних джерел;
- допомагає досягти результативного кредитного адміністрування та хороших взаємовідносин з клієнтами.

Досить перспективним для банків є створення власних лізингових компаній, що сприятиме ширшому розповсюдженню лізингу в регіонах, як альтернативі кредитування.

Слід зазначити, що малий та середній бізнес України ще не повною мірою користується перевагами лізингу й одночасно не в змозі залучити банківський кредит на прийнятних умовах, тому великі підприємства все ще займають лівову частку лізингового портфеля банків. *Однак активне використання лізингових схем у фінансуванні малого та середнього бізнесу в посткризових умовах має для банків ряд переваг:*

- перспектива розширення ринку збуту банківських послуг за рахунок фінансування найбільшого сектору економіки (більше 90 % від загальної кількості підприємств України становить малий та середній бізнес [2]);
- наявність реального матеріального забезпечення лізингової угоди – лізинговий об'єкт, що перебуватиме у власності банку до кінця строку дії угоди;
- значна конкуренція на ринку змушує малий та середній бізнес працювати більш ефективно порівняно з великим.

Враховуючи те, що під час фінансово-економічної кризи малий та середній бізнес опинився в найскрутнішому становищі, банкам все ж варто розпочати збільшення лізингового портфеля в даному сегменті хоча б за рахунок “перевіраних” клієнтів, бізнес яких є зрозумілим

та прозорим: клієнт постійно обслуговується в банку, а також проводить через банк усі свої фінансові потоки.

Також однією із нагальних проблем посткризового періоду для лізингового ринку є короткостроковість кредитів, наданих банками лізинговим компаніям, що з часом може негативно вплинути на ліквідність лізингодавців і призвести до неспроможності відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредиторами та інвесторами. Тому для активізації довгострокового банківського кредитування НБУ слід понизити норми ризиків за кредитами, виданими лізинговим компаніям строком від 3 років до 50 % (діюча норма – 100 %). Вважаю, що лізингова компанія має більшу фінансову стійкість, ніж середньостатистичний позичальник через специфіку своєї діяльності і не зацікавлена в появі простроченої заборгованості, оскільки це не сприятиме отриманню банківського фінансування в майбутньому.

Висновки. Завдяки останнім позитивним змінам українського законодавства, банківський лізинг є перспективним напрямком діяльності банків, зокрема в посткризовий період, що є вигідною сферою вкладення капіталів, а також отримання додаткового доходу. Враховуючи те, що банківський сектор України почав поступове відновлення після глибокої фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. і вперше за два останні роки результат його діяльності є позитивним, можна спрогнозувати збільшення активності банків на ринку лізингових послуг, що спричинить поживавлення інвестиційного процесу та прискорення модернізації економіки країни.

Список літератури

1. Гут Л. В. Особливості застосування лізингу в умовах економічної кризи / Л. В. Гут // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2011. – № 1(20). – С. 77–90.
2. Кількість підприємств за регіонами у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Луців Б. Л. Сучасні аспекти лізингової діяльності банківських установ в Україні / Б. Л. Луців // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1(13). – С. 189–192.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws

Отримано 24.12.2012

Summary

The article was examined the condition of the banking leasing and identified the prospects for further development in the post-crisis period.